

YAZI TERBİYESİ

Muammer Öztürk

- Yazı, şüphesiz insanlığın en önemli icatlarından birisidir. Nitekim yazının icadı, Birinci Bilgi Devrimi olarak kabul edilmektedir (Drucker, 2000: 116). Bilgi Devrimi, esasen bir öğrenme devrimidir. Zira bilgi, insanın yeryüzündeki varoluşunu daha güvenli, daha rahat, kısacası daha yaşanılır kılmak için edinilmiş tecrübelerin bir ifadesidir. Bu tecrübeler toplamıdır ki bugün bir insan medeniyetinden bahsedilebilmektedir. İnsanlığın faydasına olan bilgiler, yazı sayesinde kayıt altına alınmış, kolektif hafızaya dahil edilmiştir. Bir anlamda “Medeniyet, yazı sayesinde mümkün olmuştur.” demek yanlış olmaz. Meseleye yazının insanlık için ifade ettiği bu kıymet açısından bakıldığında, yazı yazma usulü için şöyle bir tarif yapılabilir: Bir yazı, belli bir emek neticesinde kazanılmış bir bilgiyi, bir faydayı özenli bir dille insanlara aktarmak için kaleme alınır. Dolayısıyla bir bilgiyi, bir faydayı aktarma şartını yerine getirmeyen yani iyi bir konu malzemesine sahip olmayan yazıların varlık sebebi tartışmalı hâle gelmektedir. Piyasaya neredeyse her gün hayranlık uyandıran özelliklere sahip teknolojik cihazların sürüldüğü bu çağda yine de insanlarda kuvvetli bir yazma arzusu olduğu gözlemleniyor. Bugün, yazma işini “kolay” kılan gelişmiş teknolojik imkânlar kullanılarak bolca yazı kaleme alınıp yayınlanıyor. Ancak bu yazı bolluğu ortamında, yazılarda aranması gereken “kalite” hususu unutulup gitmiş gibidir. Bir şeyi, bir ürünü bolca ve çok sayıda üretmek, doğası gereği o işin, o ürünün gerektirdiği bazı özellikleri ihmal etme sonucunu doğurmaktadır. Kaliteli iş emek ister, özen ister; bu da o işe vakit ayırmak demektir. Bu bedelin ödenmediği durumlarda, sıradanlaştırmak kaçınılmazdır. Bu sebeptendir ki İnönü döneminde, Meclise sunulan “1931 Basın Yasası” ile gazete ve dergi yayıncısı olmak için en az lise ya da üniversite mezunu olma şartı aranması öngörülmekteydi. Bu eğitim ön şartı ile gazete ve dergilerde yayınlanacak yazıların belli bir kalite süzgecin-

den geçirilmesi hedeflenmekteydi. İlginçtir ki gazete ve dergi yayıncıları için getirilen eğitim şartı daha sonra söz konusu yasadan çıkarılmıştı (Alemdar, 2018: 17). Yazma ve yayımlama imkânlarının göreceli olarak daha sınırlı olduğu eski devirlerde dahi mektup, tebrik ve davetiye gibi günlük yazışma biçimlerinde bile riayet edilmesi gereken birtakım kurallar söz konusuydu. İmla, kelime seçimi ve düzgün yazmak gibi hususlara dikkat etmeyi gerektiren bu kurallar, “adab-ı mükatebe” yani “yazı terbiyesi” olarak ifade edilmekteydi. Geçmiş devirlerin adabımuâşeret kitaplarında yazı terbiyesi konusu üzerinde önemle durulmaktaydı (Yedigün, 1938: 18). Yazı terbiyesinin, mektup gibi günlük yazışmalarda da kullanıldığı geçmiş devirlere ait metinlerin edebî kalitesinin de yüksek olduğu bilinmektedir. Geçmiş dönemlere, mesela Osmanlı Dönemi’ne ya da 1930’lu, 1940’lı yıllara ait mektup, tebrik kartı ya da davetiye gibi evraktan bugüne ulaşanlar üzerinden o devirlerde, yazı terbiyesi kurallarının ortalama vatandaşlar tarafından da gözetildiği anlaşılmaktadır. Zira o devrin insanları için yazı terbiyesi temel bir vatandaş sorumluluğu idi. Bu sebepledir ki yazı terbiyesi hassasiyetiyle kaleme alınan geçmiş devirlere ait kartvizitler, tebrik kartları, davetiyeler ve mektuplar bugün koleksiyoncuların beğenisini celbeden eserlerdir. Bugün koleksiyoncular bu eserlerin peşine düşmekte ve onları özenle saklamaktadırlar. Yine aynı eserler müzayedelerde yüksek meblağlarla alıcı bulmaktadır.

Gabriel García Márquez, yazarlık konusunda kendisiyle yapılan bir mülakatta, edebiyatı yani yazı yazma işini “marangozluk” benzeri, emek gerektiren sahici bir zanaat olarak tanımlamıştır. Márquez, yazı işinin gerektirdiği emek ve özeni şu çarpıcı ifadeyle dile getirmiştir:

“Sonuç olarak, edebiyat ‘marangozluk’tan farklı bir şey değildir. İki de sıkı emek ister. Bir şeyler yazmak, bazen neredeyse bir masa yapmak kadar zordur. Her iki işte de gerçeğe uğraşırınız ve o da odun kadar sert bir malzemedir. Her iki iş de birçok hile ve teknik gerektirir. Esasen çok az sihîr fakat pek çok sıkı emek gereklidir. Sanırım, Proust’un dediği gibi, yazma işi yüzde on ilham, yüzde doksan ter gerektirir.” (Stone, 1981).¹

Márquez’in sözünden çıkarılacak iki ders vardır: Birincisi, iyi bir eşya üretmek isteyen bir zanaatkâr için öncelikli görev, iyi bir malzeme temin etmektir. Márquez’in sözünden alınacak ikinci ders, malzemeyi layıkıyla işlemenin, en az iyi malzeme temin etmek kadar mühim bir görev olduğudur. İyi marangozlar hem görsel güzelliğe sahip hem de yıllarca rahat kullanım imkânı sunan

1 Gabriel García Márquez, bu sözü *The Paris Review* dergisinin yazarlık konusunda kendisiyle yapmış olduğu bir mülakatta söylemiştir. Márquez’in bu sözünün Türkçe tercümesi bu makale yazarı tarafından yapılmıştır. Sözün İngilizce orijinali şu şekildedir: “Ultimately, literature is nothing but carpentry. Both are very hard work. Writing something is almost as hard as making a table. With both you are working with reality, a material just as hard as wood. Both are full of tricks and techniques. Basically very little magic and a lot of hard work are involved. And as Proust, I think, said, it takes ten percent inspiration and ninety percent perspiration” (Stone, 1981).

çekmece, tabure, dolap ve masa gibi sağlam eserleri bu sayede meydana getirebilmişlerdir. İyi bir yazı kaleme almak isteyen yazar, benzer şekilde, öncelikle yazmaya değer bir “konu malzemesi” edinmelidir. Yazmaya değer bir “konu malzemesi” edinmek, çoğu zaman emek yoğun bir süreçtir. Yazar, iyi “konu malzemesinin” peşine düşmeli, bu uğurda zahmeti göze alabilmelidir. Yeni fikirleri toplamak, biriktirmek isteyen bir yazar, âdeta Anadolu’nun çeşitli yörelerinde dolaşarak halk arasında dillendirilen türkülerini kayda alan bir Türk halk müziği derleme sanatçısı gibidir. Türk halk müziği repertuarı, Anadolu’nun çeşitli yörelerinden derlenmiş türkülerle zenginleşmiştir. Türkü repertuarındaki zenginlik, yeni eserler derlemek amacıyla Anadolu’nun çeşitli yörelerine doğru yola çıkan derleme sanatçısının gayretlerinin bir neticesidir. Duygu ve yaşanmışlıkların ifade yolu olan yeni türküler bu gayretler sayesinde gün yüzüne çıkmıştır. “Türküler bizi söyler.” sözünde vurgulanan türkülerin anlatım gücü ve ifade derinliği, sahadan yapılan ilaveler olmadan imkânsız olurdu. Günün insanının duygu dünyasına tercüman olan türküler, geleceğin nesillerinin de aynı duygu zenginliğini tatmasını imkânlı kılmaktadır. Bir yazar da yazılmaya değer fikirlerin peşine düşer. Yazar, tespit ettiği yeni fikirleri kalemi ile kayıt altına alarak ait olduğu toplumun ortak hafızasına ekler. Yazar, yazdıklarıyla bugünün insanının muhakeme ve tasavvur dünyasını zenginleştirir. Yazar, bu görevi yönüyle bir derleme sanatçısı olduğu kadar, aynı zamanda bir arşiv sorumlusu gibidir. Fikir derleyicisi ve arşivci hassasiyetine sahip bir yazarın kaleminden çıkan eserler, gelecek nesillerin de mensubu oldukları toplumun kadim düşünce ve değerlerinden haberdar olmasına ve bunlardan istifade etmesine imkân sağlar. Bu özelliklere sahip bir yazarın yazılarını okumak, âdeta tarihte bir bilgilenme seyahatine çıkmak gibidir. Bir yönüyle bu seyahat, zengin tarihî eserlerin yer aldığı bir müzeyi ziyaret etmeye benzetilebilir.

İnsanın yazma hevesini belki şöyle anlamak da mümkündür: İnsan, yazı ile kayıt altına alınmış bir eser ortaya koyarak bir biçimde kalıcılığı yakalamak istemektedir. Divan edebiyatı şairi Baki’nin şu meşhur mısrasında özetlediği gibi, “Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş”. Kalıcı bir seda bırakmak için, sürekli hatırlanmayı hak edecek bir yazı, bir metin kaleme almak gerekir. Böylesi bir yazıyı, bir metni “cari bir metin” diye nitelemek doğru olacaktır. *Gün-cel Türkçe Sözlük* (<https://sozluk.gov.tr>), “cari” kelimesini şöyle tanımlıyor: “Geçerli olan, yürürlükte olan, akan.” “Cari metin”, mana ve malzeme yönüyle yüzyıllara meydan okuyan bir kitabe gibidir. Osmanlı Dönemi’nden günümüze ulaşan yüzyıllık çeşmelerin kitabeleri tam da “cari metin” örneği sunar. Osmanlı çeşme kitabeleri, hem kullanılan sağlam malzeme yani taş ve mermer hem de bu malzemeye âdeta bir kanaviçe oyası gibi nakşedilen derin manalı sözlerin sanatsal bir uyumundan oluşur. Bu kitabelerin birçoğu bugün de görenlerin bakmadan geçemeyeceği bir beğeni abidesi olarak varlıklarını sürdürmektedir. Bu eserlere sağlamlık ve göz alıcı sanatsal güzellik temin eden, hiç şüphesiz inşa edilmelerinde ortaya konulan emek, ince işçilik ve insanlara

su gibi çok temel bir fayda sunmuş olmalarıdır. İnsanlar, bu çeşmelerden su içerek susuzluklarını giderirken öte yandan bu faydayı kalıcı bir sağlamlık ve görsel zevk ile gözlere sokan işçiliğe ve kitabedeki sözlere dikkat sarf etmeden edemezler. Benzer biçimde, sürekli hatırlanmayı hak edecek bir metin, yoğun emeklerle derlenip toparlanmış faydalı bir fikri ince bir işçilikle yani özenli bir dil ile insanlara aktaran metindir. Böylesi bir metin, okuyanlara âdeta bir çeşme gibi her defasında bir fayda sunacaktır. Tabii ki bu tür bir metin için “zor metin” nitelemesi yapmak doğru olacaktır. “Zor” metinler, kaleme alınmaları için harcanan emeğe kesinlikle değecek metinlerdir. Zira emek ve özen yoksunu metinleri, yazıları bekleyen kaçınılmaz kader, hiç yazılmamış gibi unutulup gitmektir.

Kaynaklar

- Alemdar, Korkmaz, “Akli Veren Kim: Köşede Oturanlar mı, Köşeden Yazanlar mı?”, *Varlık*, S 1334, Kasım 2018, s. 16-18.
- Drucker, Peter F., *21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları*, Çev.: İrfan Bahçivangil, Gülenay Gorbun, Epsilon, İstanbul 2000.
- Foster, Jack, *Fikir Nasıl Bulunur*, Çev.: Dinç Tayanç, 10. Baskı, Mediacat Kitapları, İstanbul 2015.
- Newport, Cal, *Pürdikkat: Odaklanma Becerisini Nasıl Yitirdik, Nasıl Geri Kazanabiliriz? Stratejiler, Kurallar Ve Metotlar*, Çev.: Onur Öztürk, Metropolis Yayıncılık, İstanbul 2018.
- Özel, İsmet, *Zor Zamanda Konuşmak*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984.
- Steel, Jon, *Konkur Nasıl Kazanılır*, Çev.: Aytül Özer, MediaCat Kitapları, İstanbul 2007.
- Stone, Peter, “Márquez, Gabriel García, The Art of Fiction No. 69”, *The Paris Review*, Winter, 82, 1981, <https://www.theparisreview.org/interviews/3196/the-art-of-fiction-no-69-gabriel-garcia-marquez>, (Erişim Tarihi: 20.05.2022).
- Yedigün, “Yazı Terbiyesi”, *Yedigün*, İkinciteşrin, Sene: 6, Cilt: 12, S 298, 1938, s. 18.